

VILCSEK BÉLA

Hubay Miklós drámaírói életműve

A Hubay-drámák hármas vonulata

A (modern) magyar irodalom története hagyományosan a líra és az epika története. Irodalomtörténetünkben a dráma mindig is amolyan mostohagyereknek számított. Egy-egy jelentős dráma legfeljebb valamely költő vagy prózaíró egyszeri és elszigetelt próbálkozásának vagy író és színház alkalmi, szerencsés találkozásának köszönhetően születhetett meg. Teljes és – akár a honi és aktuális színházi viszonyoktól is függetlenül – tudatosan megformált drámaírói életművekre nálunk elvétve akadt példa. Ilyen kivételes, a jelentőségéhez mérten kevés (színházi) figyelemre méltott drámaírói életmű Hubay Miklósé.

Hubay Miklós 1918. április 3-án született Nagyváradon. Középiskoláit Debrecenben és Gyulán, bölcsésztanulmányait (esztétikából, filozófiából és művészettörténetből) a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen végezte (1936–1940). A Nemzeti Színház akkori igazgatója, Németh Antal hamar felfigyelt rá. 1939-ben már szerepelt a színház műsorán egy Rembrandtról szóló angol dráma átdolgozásával. 1941-ben jelent meg első könyve, egy párbeszédesszerű esszé: *Nemzeti színjátszás – drámai magyarság* címmel. Ettől kezdve egy életre elkötelezte magát a magyar dráma ügyének és a drámaírásnak.

1942 tavaszán a Nemzeti Színház Kamaraszínháza bemutatta *Hősök nélkül* című társadalmi drámáját. A bemutató jelentőségét növelte, hogy vendégként Somlay Artúr vállalta benne a főszerepet. Ugyanebben az évben titkára lett a két idegen nyelvű magyar szemle, a *Hungarian Quarterly* és a *Nouvelle Revue de Hongrie* közös szerkesztőségének, s ez a tevékenysége genfi külügyminisztériumi ösztöndíjhoz segítette őt. Svájci és francia íróbarátaival (többek között Gilbert Trolliet-vel és André Prudhommeaux-val) magyar költők, mindenekelőtt József Attila francia nyelvű fordítását és publikálását szorgalmazták. Hatásukra kezdte el Olaszországban Umberto Albini a maga, olasz fiatalságot meghódító József Attila-kultuszát és – a francia hadifogságban – Stefan Hermlin a német fordítást.

1944 márciusában, Magyarország német megszállásakor, Hubay Miklós újrakezdte az itthon betiltott *Nouvelle Revue* szerkesztését és kiadását. 1946-ban a Magyar Tájékoztató Könyvtár (Bibliothèque Hongroise) igazgatójává nevezték ki, valamint állandó delegátusnak

a Genfben székelő nemzetközi nevelésügyi hivatal (Bureau International d'Education) mellé. Segítségével sok magyar író, képzőművész és muzsikusként (például Déry Tibor, Ferenczy Béni, Illyés Gyula, Márai Sándor, Nagy Lajos, Cs. Szabó László, Szőnyi István) kapott genfi meghívást.

1949-ben hazatért, hogy folytathassa tíz évvel korábban megkezdett magyar írói pályáját. 1950 és 1957 között a budapesti Színház- és Filmművészeti Főiskola tanárává nevezték ki, majd az 1955 és 1957 közötti időszakban a Nemzeti Színház dramaturgjaként dolgozott. Mindkét állásából ugyanazon a napon bocsátották el. 1956-os szerepvállalását követően – október 27. és november 2. között, az Írószövetség küldöttjeként, a Szabad Magyar Rádió irodalmi adását vezette a Parlamentben – hirtelen megfagyott körülötte a levegő. Éveken át elsősorban filmforgatókönyveket írt (például *Bakaruhában*, *Angyalok földje*) és műfordított (például Marceau, Miller, Sartre, Molière darabjait).

Tizenöt évi állástalanság után, az olaszok meghívására, évtizedekig Firenzében, az ottani egyetem magyar tanszékén oktatott; a magyar irodalmat és kultúrát szerettette meg diákjaival (1974–1988). Megbízatását elsősorban a Firenzében is előadott darabjainak és a művészettörténész Tolnay Károlynak (Charles de Tolnay) köszönhetette, aki a firenzei Buonarrotti Ház igazgatójaként meggyőzte az egyetem professzorait, hogy hívják meg Olaszországba bemutatkozásra azt a Hubayt, akit személyesen addig ő maga sem ismert.

Hubay Miklós drámáit sok esetben korábban mutatták be olasz vagy francia nyelvterületen, játszották különböző nemzetközi fesztiválokon, mint Magyarországon. Ez a mind egzisztenciális, mind szakmai értelemben vett, sajátosan köztes létállapot egyszerre „külső” és „belső” nézőpont érvényesítését tette lehetővé a számára. A viszonylagos függetlenséget nyújtó helyzet ugyanakkor lehetőséget teremtett arra is, hogy a napi esetlegességeken és érdekviszonyokon mintegy felülemelkedve, drámaírói elveit és színpadi gyakorlatát nagyobb léptékkal mérve, a modern dráma alapdilemmáival, társadalom és történelem, a létezés alapvető kérdéseivel szembesülve formálja meg.

Arany János-díja átvételekor, 2004-ben joggal mondta róla Ács Margit írószövetségi laudációjában: „Hubayt a sors érdekli. A hetvenes években, amikor általában a hatalommal való viaskodás erkölcsi tandrámáit ünnepeltük, talán észre se vettük, hogy ő messzebből néz csatáinkra: nagyobb erő markában tudja az emberi életet, mint a diktatórikus és kevésbé diktatórikus hivatalok korifeusai. Ő tudta, amit mi nem akartunk észrevenni, hogy a sorsunkban több a szabadság és több a determináció is, mint a rendszer alattvalóiként véljük.”

1981-től Hubay Miklós ismét bekapcsolódott a hazai művészeti és közéletbe. Őt esztendőn át, firenzei katedráját megtartva, a Magyar Írószövetség elnöki posztját töltötte be. Kezdeményezésére ünnepeljük meg például azóta is (*Az ember tragédiája* bemutatásá-

nak századik évfordulója nyomán) minden esztendőben a Magyar Dráma Napját. 1991-től egy évig Vas István mellett ügyvezetője, majd kilenc évig elnöke volt a Magyar P.E.N. Clubnak. Márai Sándor halálára többnapos emlékülést, Szász Imrével közösen, a *Szabadság dzsungelében* címmel nagy sikerű írótalálkozót szervezett, valamint nemzetközileg is elismertette az önálló magyar P.E.N. Centrumot Romániában. A magyar Szerzői Jogvédő Hivatal (Artisjus) kiküldöttjeként rendszeresen képviselte a magyar drámaírókat a párizsi székhelyű Confederation Internationale des Sociétés d’Auteur et Compositeurs (CISAC) közgyűlésein.

Európa jelentős városaiban, meghívásra, gyakran tartott előadásokat a régi görög és a modern drámáról. Nemegyszer hívták előadást tartani a Sorbonne-ra és Madridba, ahol a XX. század drámairodalmának a számvetését tárgyalták. Invitálták egy félesztendős kurzusra Rómába is, melynek gyümölcse lett *Az ember tragédiájának* előadása Pressburger rendezésében, valamint a szintén római Accademia dei Linceire, mely Tolnay Károlyra emlékezett. Rendszeresen járt nyaranta Delphibe, a klasszikus görög dráma ünnepére, ahol mindig előadást is tartott. Szinte otthon volt Friuliban azóta, mióta fesztiváljukon Colonosban friuli nyelven előadták drámáját, a számukra egzisztenciálisan aktuális *Elnémulást*. A katalóniai Sitgesi fesztiválon szintén előadásokkal és a *Tűzet viszek* című drámájával szerepelt. Kezdetől fogva részt vett Civaldeban a közép-európai fesztiválon, ahol *Egy faun éjszakája, avagy hová lett a Rózsa Lelke?* című drámáját is előadták. Arezzóban a hosszú éveken át tartó egyfelvonásosok fesztiválján többször volt zsűritag, s egy esetben a *Nero játszik* című műve volt a kötelezően előadandó darab.

Végül érkeznek felé most már a hivatalos elismerések is. Többek között háromszor kap József Attila-díjat (1955 után 1965-ben és 1975-ben), kétszer kapja meg a Munka Érdemrend arany fokozatát (1972-ben és 1978-ban). 1987-ben a Magyar Népköztársaság aranykoszorúval díszített Csillagrendjével tüntetik ki. A Kossuth-díjat 1994-ben veheti át. 2003-ban a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje kitüntetésben részesül. 2005-ben az Olasz Szolidaritás Csillagrendjét adományozza neki az olasz államfő. Ebben az évben jelölik Prima Primissima-díjra is.

2004-től az Elektra Kiadóház egy könyvsorozat keretében vállalkozik összes drámájának folyamatos megjelentetésére. Az életút sajnálatos lezárulása, ugyanakkor a drámaírói életmű kiteljesedése, valamint az életműkiadás jó alkalmat teremt a pálya főbb vonulatainak, alapvető drámatípusainak az áttekintésére.

A klasszikus modern dráma eszménye

A drámakötet-sorozat első három darabjához Hubay Miklós címként klasszikus vagy klasszikus modern magyar költők és írók műveiből választ idézeteket. (Az első kötet *Kívül Magamon* címe például

Szabó Lőrinc-től származik, a második, *Az én koromban* Kosztolányi Dezső *Litánia* című költeményének ismétlődő sora, a harmadik, a *Gím a fekete csalitban* Ady Endre *Küldöm a frígládát* című verséből való.) A drámaíró ezzel a címadási vagy címválasztási megoldással is a magyar irodalmi folytonossághoz való kapcsolódásnak és az idézett irodalmi személyiségek és művek által képviselt értékek folytatásának szükségessége és folytathatóságának lehetőségessége mellett tesz hitet.

Hasonló cél vezérli akkor is, amikor az európai és a magyar drámatörténet nagy korszakaihoz, alakjaihoz és műveihez fordul. Az első kötetébe például úgynevezett görögös drámáit válogatja (*Nero játszik; A Szphinx; Nyomkeresők; Búcsú a csodáktól; Tűszeszedők*). Hubay Miklós a görög tragédia nagy korszakát, a drámaíró triász, Aiszkhülosz, Szophoklész és Euripidész együttes fellépését az emberiség rendkívüli pillanatának nevezi, s egész pályája során amolyan vezérlő csillagának tekinti. A hagyománytörténet folytonossága jegyében olyan alig ismert vagy régen elfeledett drámák vagy dráma-vázlatok egyéni feldolgozásait gyűjti egybe, mint a XVI. századi *Comœdia Balassi Menyhárt árultatásáról* s más középkori népi tréfás játékok, komédiák átíratái (*Színház a Cethal hátán; Csak tréfa; Én vagyok Ravelszki!; Régi kanavászdarabokra új hímzések*). A sorozat utolsó kötetébe kerülnek azután, az értékörzés és értékközvetítés újabb megnyilvánulási területeként, Hubay Miklósnak a francia és angol drámatörténet klasszikus és modern műveiből készített fordításai (Molière: *Szerelem mint orvos*; Musset: *Vagy ki, vagy be*; Sheridan: *A rágalom iskolája*; Giraudoux: *Hölgyem, ez téboly!*; Marceau: *A Tojás*; Sartre: *Oresztész és a legyek; Főbelövendők klubja*; Arthur Miller: *A salemi boszorkányok*).

A szerző tevékenységének ez a – görögös, átdolgozói és fordítói – vonulata mintha önmagában is dacolni kívánna az ezredforduló időszakára szinte általánossá váló korszellemmel, amely mindennek (történelemnek, társadalomnak, tudománynak, filozófiának, művészetnek vagy irodalomnak), az érték- és strukturáló közép-pont nélkülívé vált világnak a közelgő végveszélyét és elkerülhetetlen pusztulását sugallja. Dacosan és látványosan száll szembe a dráma- és színháztörténészek, gyakorló dramaturgok és drámaírók sokaságával is, akik, ezzel szoros összefüggésben és egymással csaknem egybehangzóan, a klasszikus dráma- és színházeszmény mai körülmények közötti kiürülését, követésének lehetetlenné válását állítják.

Harmadik kötetének függelékében kategorikusan fogalmaz: „Érvényes drámát – pláne tragédiát – írni ma, ezekben az évtizedekben legalábbis, olyanfajta feladat, mint egy eleddig gyógyíthatatlan kór gyógyszerét kitalálni, kikísérletezni.” Maga is pontosan érzékeli a század- és ezredvég mindenfajta értéket és mértéket gátálatlanul pusztító hatását. Az ezredvégi ember(iség) végveszélybe sodródásáról vagy még inkább: rohanásáról naplófeljegyzései vagy esszéi például magyar nyelven az elsők között tudósítanak. Oktatói,

irodalomtörténeti és írói hite azonban mindegyre arra készíti, hogy alkotóművészként mégis a klasszikus érték és mérték mai körülmények közötti vállalása és követhetősége mellett álljon ki. Higgyen abban, hogy mégiscsak és csak azért is kialakítható egy saját drámaírói mítosz, akár a klasszikus drámaforma modernizálásával, átdolgozásával, műfordításával, akár a mítosz hiányának dramatikussá tételével.

Az abszurd és abszurdoid dráma eszménye

A mítoszhiány dramatikussá tételének kérdése azonban már a Hubay-drámák egy másik fő – egyszerre tematikus és formai-dramaturgiai szempontú – vonulatát érinti. A drámasorozat második kötetébe ugyanis a témájukban abszurd, de hagyományos drámaformában íródott darabok kerülnek (*Párkák, avagy Isten füle mindent lát; Te Imre, itt valami ketyeg, avagy credo quia absurdum; Harmados..., és meg kell dögleni; Zsenik iskolája; Kalóz; Elnémulás; A bál után*), míg ennek mintegy párdarabjaként, a negyedik kötet a hagyományos témák abszurdoid formájú egyfelvonásosait tartalmazza (*Kánoni kor; Ők tudják, mi a szerelem; Antipygmalion; Finish; Lélegzetvisszafojtva; Mennyből egy angyal; Fiatal nők kékből és pirosból; Angyalbőrben; Magnificat; Mint gyümölcs a fán; C'est la guerre*).

Általános vélekedés szerint a XIX. és XX. század fordulójának időszakában a klasszikus dráma tartópillérei egyenként és együttesen is megrendülnek. Megbomlik jellem és cselekmény, egyén és kollízió, ember és tett egysége. A tett leválik az emberről. A személyiség nem tud kiteljesedni, cselekedeteiben maradéktalanul megnyilvánulni. A felszíni cselekvések nem az egyéniséget, legfeljebb az általa betöltött szociológiai státust, társadalmi elvárást jellemezhetik. Az ember elidegenedik önmagától is. Az önazonosság, az identitás, a ki vagy mi vagyok én kérdése kerül előtérbe. Az egyén nagy formátuma mint adottság válik kérdésessé. Végül az ember nem is vállalja önmagát, tetteit és azok következményeit. Úgy érzi, idegen erők kiszolgáltatottja. Egyetlen feladata a tűrés, sorsának elszenvedése.

„A legszemélyesebb problémám pedig és egyre kínzóbb – jelenti ki mindezzel kapcsolatosan és ez esetben is ellentmondva az irodalmi közfelfogásnak Hubay Miklós *Az emberi tett hitelessége a modern színpadon* címmel tartott milánói előadásában –: vajon drámaírás közben el tudom-e vezetni a hőseimet ahhoz a pillanathoz, amelyben cselekedni tudnak, s ha eljutnak ide, és tesznek valamit, vajon hitelesnek tűnik-e a cselekedetük?” Ebben a tekintetben igaza lehet Pomogáts Bélának, amikor a szerző egyik legfőbb jellemzőjeként azt emeli ki, hogy „valódi *poeta doctus* módjára ismeri és használja a modern dráma technikai változatait és fogásait: Ibsen, Csehov, Shaw, a szimbolisták, Pirandello, Brecht vagy Németh László dramaturgiáját. Mégsem utánoz, inkább átlényegít. Saját

dramaturgiája van, az antidrámák korában a cselekvés színpadát képviseli. Akárcsak a klasszikusok tették, ő is a drámai tett lehetőségén építkezik.”

A modern történelmi-társadalmi dráma eszménye

Végezetül a Hubay-drámák harmadik meghatározó vonulatát a drámasorozat harmadik, *Gím a fekete csalitban* és az ötödik, *Apokrif találkozások* című kötet darabjai jelentik. Az előbbibe a következő drámák kerülnek: *Egy szerelem három éjszakája*; *Késdobálók*; *Tűzet viszek*; *Római karnevál* és a sajnálatosan töredékesen maradt *Napsugár a Hold utcában*. Az utóbbi kötet négy drámát tartalmaz: *Színház a Cethal hátán*; *Császár és analízis*; *Freud – Az álomfejtő álma*; *Egy faun éjszakája, avagy hová lett a Rózsa Lelke*. Mindkét kötet darabjai a XX. század magyar és európai történelmének egy-egy konkrét és mégis általános érvénnyel bíró eseményéhez és személyiségéhez kapcsolódnak.

Hubay Miklós ennek a drámatípusnak a kimunkálása során is valami sajátosan köztes út megtalálásán fáradozik; bármifajta végletesség vagy kizárólagosság elkerülésére törekszik. A hagyománytörténet folytatása és megszakítása vagy megújítása, ha tetszik, hagyomány és abszurditás egysége egyaránt jellemzi. Témában és formában úgy tud egyszerre klasszikus és modern lenni, hogy mindeközben alapvetően módosít a közvetlen elődök és kortársak látás- és alakításmódján. Nem úgy kerekedik felül a hagyományos drámaforma esz-köztára kiüresedésének veszélyén, hogy a létezés abszurdításának végletes érzését sterilen modellizált szituációkkal, társadalmi vagy morális üzenetek közvetítésével fejezi ki. Nem elvont konstrukciókba helyezi történeteit és alakjait, hanem nagyon is konkrét témák, helyzetek és sorsok megidézésével képes érzékeltetni a XX. századi (poszt)modern létezés és létérzés képtelenségét és elviselhetetlenségét.

Nem véletlen, hogy leginkább ezekkel a darabokkal gyűlt meg a baja az éppen aktuális hivatalos és színházi hatalomnak. Az 1957 nyarán írott *Késdobálók* című drámáját például előbb Major Tamás, majd Ádám Ottó és Szendrő Ferenc, valamint főiskolai hallgatók kezdték próbálni, de a bemutató előtt rendre érkezett a letiltás. A darabot végül, hatévnyi hanyattatás után, csak 1963-ban mutathatta be a Szegedi Nemzeti Színház. Az *Egy szerelem három éjszakája* is csak a rendező-színigazgató Szinetár Miklós határozott kiállításának köszönhetette a színpadra kerülést. Ránki György zenéjével és Vas István verseivel a Petőfi Színház 1961. január 8-án mutatta be nagy sikerrel a magyar színháztörténetnek ezt az első musicaljét.

A *Római karnevál* 1967-es bemutatójának megismétlését másfél évtizeddel később, kevéssel a halála előtt, Ruttkai Éva szorgalmazta leginkább. Miután tervének megvalósítására saját színházában kétévi

hadakozás ellenére sem adódott lehetőség, egy alkalmi társulattal vitte azt színre, Ruszt József rendezésében a váci művelődési központban, Pest megye kultúrházaiban és néhány alkalommal a befogadó színházban, a Játékszínben, 1983-ban. Kizárólag ez utóbbi helyszínen nyílt lehetőség, Vámos László rendezésében és Bubik István főszereplésével, a *Tűzet viszek* színpadon tartására. A népi származású és önmagát elemesztő színésztehetség, Soós Imre alakját megidéző darabot a szerző több megközelítésben is megírta, s amikor valóban komoly színházi érdeklődés és formátumos színészi alakítás segítette törekvését – például a Thália Stúdióban 1972-ben Kozák András vagy a Játékszínben 1985-ben Bubik István főszereplésével –, akkor darabja komoly visszhangot keltett.

*

Összességében megállapítható, hogy Hubay Miklós esetében valóban különös fontossággal bír a recepció alakulástörténete, drámaíró és színház, dráma és színpad viszonyának a kérdése. Egy mára nemcsak kordokumentumként, hanem drámai erejével és korszerűségével is emblematikusnak nevezhető drámaírói életmű sorsa tehát a tét, amit talán végre napi aktuál- vagy szakmapolitikai szempontok nem kérdőjelezhetnek meg, és nem lehetetleníthetnek el. A drámasorozat tartalmát, tehát a drámaírói életmű egészét együttesen látva és olvasva, talán végre szakma és publikum egyaránt szembesülhet azzal a kijózanító ténnyel, hogy minden ellenkező híreszteléssel szemben a modern magyar irodalom története igenis kínál tudatosan felépített, elméletileg megalapozott és szerencsés pillanataiban gyakorlati sikerekkel is megerősített drámaírói életművet. E kijózanító szembesülés pedig talán megteremti annak lehetőségét is, hogy Hubay Miklós drámaírói életműve végre az őt régóta megillető elismerésben és megbecsülésben részesüljön. Jellemző és beszédes tény, hogy erről a kivételesen gazdag életműről mind a mai napig még átfogó bibliográfia sem készült. Befejezésül e rövid áttekintés ezért azzal kíván tisztelni az író munkássága és emléke előtt, hogy legalább ezt a hiányt megpróbálja, a lehetőségekhez mérten, pótolni.

Hubay Miklós 2011. május 7-én hunyt el, nem sokkal 93. életének betöltését követően. Hosszú életének és gazdag drámaírói munkásságának álljanak itt tehát mindenekelőtt az önmagukban is minden elismerést és az eddigieknél sokkal nagyobb figyelmet érdemlő szikár tényei és adatai!

Melléklet

Hubay Miklós háromszoros József Attila-díjas, Kossuth-díjas író bibliográfiája

Drámák, színjátékok

- Hősök nélkül*, Singer és Wolfner, Budapest, 1942.
Egy magyar nyár (Színmű négy felvonásban), Művelt Nép, Budapest, 1954.
Népi komédiák, Táncsics, Budapest, 1960.
Hősökkel és hősök nélkül (antológia), Szépirodalmi, Budapest, 1965.
Játékok életre, halálra, Szépirodalmi, Budapest, 1968.
Tűzet viszek (antológia), Szépirodalmi, Budapest, 1971.
Színház a Cethal hátán (Hat tragédia), Szépirodalmi, Budapest, 1974.
Zsenik iskolája (27 rövid dráma), Szépirodalmi, Budapest, 1977.
A szív sebei (antológia), Magvető (30 év sorozat), Budapest, 1978.
Búcsú a csodáktól (Tragédia két részben és hét képben), Szépirodalmi, Budapest, 1979.
Világvégjátékok, Magvető, Budapest, 1984.
Egy faun éjszakája, avagy hová lett a Rózsa Lelke? (Két dráma átkozott huszadik századunkból), Írószövetség–Belvárosi, Budapest, 1997.
Történelemkor (Válogatott művek), Triolor, Budapest, 1997.
Kívül Magamon. Modern drámák az antik világból (Összegyűjtött drámák I.), Elektra, Budapest, 2004.
Az én koromban. Abszurd témák – hagyományos drámaformában (Összegyűjtött drámák II.), Elektra, Budapest, 2004.
Gím a fekete csalitban (Összegyűjtött drámák III.), Elektra, Budapest, 2005.
Lélegzetvisszafojtva. 11 egyfelvonásos (Összegyűjtött drámák IV.), Elektra, Budapest, 2006.
Apokrif találkozások (Összegyűjtött drámák V.), Elektra, Budapest, 2006.
Lábnymok a porban (Összegyűjtött drámák VI.), Elektra, Budapest, 2007.

Naplók, találkozások

- Úton és itthon (Naplók, találkozások)*, Gondolat, Budapest, 1970.
Napló nélkülem, Szépirodalmi, Budapest, 1978.
Végtelen napjaim (napló), Ferenczy, Budapest, 1996.
Talán a lényeg (Genfi és firenzei naplók a magyar líráról), Littera Nova, Budapest, 1999.
Végtelen napjaim – Új folyam (napló), Neumann Kht., Budapest, 2000.

Esszék, tanulmányok

- Nemzeti színjátszás – drámai magyarság* (tanulmány), Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1941.
François Rabelais (tanulmány), Művelt Nép, Budapest, 1953.
A megváltó mutatvány (Írások a magyar dráma ügyében), Magvető, Budapest, 1965.
Aranykor (tanulmányok), Szépirodalmi, Budapest, 1972.
A dráma sorsa (esszék), Szépirodalmi, Budapest, 1983.
A Karinthyak (Egy budapesti művészcsalád száz éve képekben 1887–1992), Littoria, Budapest, 1992.

Filmforgatókönyvek

- Angyalok földje* (1962), r.: Révész György
A párkák (1975), r.: Szőnyi G. Sándor
Bakaruhában (1957), r.: Fehér Imre
Egy szerelem három éjszakája (1967), r.: Révész György
Egy szerelem három éjszakája (1986), r.: Félix László
Ki látott engem? (1977), r.: Révész György

Mit csinált felséged 3-tól 5-ig? (1964), r.: Makk Károly
Római karnevál (1974), r.: Szőnyi G. Sándor

Hangjátékok, tévéjátékok

Antipygmalion (1978), r.: Zsurzs Éva
Egy szerelem három éjszakája (1966), r.: Bozó László, Ruitner Sándor
Finish (1975), r.: Sándor Pál
Házasodj, Ausztria! (1968), r.: Horváth Ádám
Házasodj, Ausztria! (1970), r.: Horváth Ádám
Magnificat (1970), r.: Barlay Gusztáv
Magnificat (1977), r.: Szirtes Tamás
Mennyből egy angyal (1978), r.: Zsurzs Éva
Mint a gyümölcs a fán (1969), r.: Horváth Ádám
Ők tudják, mi a szerelem (1964), r.: Ádám Ottó
Ők tudják, mi a szerelem? (1986), r.: Ádám Ottó

Színházi bemutatók

Akik ifjú szivekben élnek
1969 Szegedi Nemzeti Színház, r.: Versényi Ida
Álarcos komédiák
1958 Irodalmi Színpad, r.: Szendrő Ferenc
Álomfejtés
1971 Madách Kamaraszínház, r.: Szirtes Tamás
A nagy hazugság (Ravelszki)
1971 József Attila Színház, r.: Benedek Árpád
1972 Kecskeméti Katona József Színház, r.: Beke Sándor
Antipygmalion
1968 Madách Színház, r.: Kerényi Imre
1982 Debreceni Csokonai Színház, r.: Pinczés István
A Sphinx, avagy búcsú a kellékektől
1966 Universitas Együttes, r.: Ruszt József
1970 Irodalmi Színpad, r.: Bozóky István
1979 Ódry Színpad, r.: Seregi Zoltán
A túszedők
1984 Zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház, r.: Merő Béla
C'est la guerre (Petrovics Emillel)
1962 Magyar Állami Operaház, r.: Szinétár Miklós
1968 Győri Kisfaludy Színház, r.: Szilágyi Albert
1983 Debreceni Csokonai Színház, r.: Kertész Gyula
2001 Magyar Állami Operaház, r.: Kerényi Miklós Gábor
Csak tréfa
1971 Veszprémi Petőfi Színház, r.: Pétervári István
Csend az ajtó mögött
1969 Nemzeti Színház, r.: Major Tamás
Egy szerelem három éjszakája (Ránki Györggyel és Vas Istvánnal)
1961 Petőfi Színház, r.: Szinétár Miklós
1964 Szegedi Nemzeti Színház, r.: Angyal Mária
1965 Békés Megyei Jókai Színház, r.: Máté Lajos
1966 Madách Színház, r.: Lengyel György
1970 Ódry Színpad, r.: Szinétár Miklós
1974 Győri Kisfaludy Színház, r.: Szilágyi Albert
1974 Szolnoki Szigligeti Színház, r.: Valló Péter
1975 Madách Színház, r.: Szirtes Tamás

- 1978 Békés Megyei Jókai Színház, r.: Sík Ferenc
 1981 Miskolci Nemzeti Színház, r.: Hegyi Árpád Jutocsa
 1984 Szolnoki Szigligeti Színház, r.: Éry-Kovács András
 1985 Debreceni Csokonai Színház, r.: Pethes György
 1991 Nemzeti Színház, r.: Kincses Elemér
 1993 Pincseszínház, r.: Bodansky György
 1998 Székény Színház, r.: Éry-Kovács András
 1999 Színházművészeti Egyetem Stúdiója, Marosvásárhely, r.: László Balázs Ildikó
 1999 Figura Stúdió Színház, Gyergyószentmiklós, r.: Liviu Pancu
 2000 Figura Stúdió Színház, Gyergyószentmiklós, r.: Liviu Pancu
 2001 Tatabányai Jászai Mari Színház, Népház, r.: Harsányi Sulyom László
 2005 Szolnoki Szigligeti Színház, r.: Horváth Patrícia
 2005 Szegedi Egyetemi Színház, r.: Czene Zoltán
 2005 Pincseszínház, r.: Czene Zoltán
 2007 Gyulai Várszínház, r.: Makk Károly
 2007 Budapesti Kamaraszínház a Tivoliban, r.: Makk Károly
Elnémulás
 2004 Nagyvárad Állami Színház, Szigliget Társulat, r.: Vadas László
 2006 Kecskeméti Katona József Színház, Üzemszínház, r.: Merő Béla
Fiatal nők kétkben és pirosban
 1969 Szegedi Nemzeti Színház, r.: Versényi Ida
Freud – Az álomfejtő álma (Különös nyárárszaka)
 1983 Gyulai Várszínház, r.: Sík Ferenc
 1984 Nemzeti Színház (*Freud, avagy Az álomfejtő álma* címmel), r.: Sík Ferenc
 1995 Brüsszeli Flamand Királyi Színház (Koninklijke Vlaamse Schouwburg) (*Freuds laatste droom* címmel), r.: Franz Marijnen
 2003 Nagyvárad Állami Színház, Szigligeti Társulat, r.: Pinczés István
 2005 Pécsi Egyetemi Színház (*Freud ultimo sogno* címmel, ford. Umberto Albini), r.: Luigi usani
Házasodj, Ausztria!
 1967 Miskolci Nemzeti Színház, r.: Orosz György
Egy faun éjszakája, avagy hová lett a Rózsa Lelke?
 1997 Debreceni Csokonai Színház, r.: Lengyel György
 1999 Nemzeti Színház, r.: Vidnyánszky Attila
 2006 Evangélium Színház, r.: Udvaros Béla
Isten füle
 1973 Thália Színház, r.: Kőváry Katalin
Késdobálók
 1963 Szegedi Nemzeti Színház, r.: Nagy György
 1964 Madách Színház, r.: Makai Péter
 1979 Dunaújvárosi Színház, r.: Csizsár Imre
 1981 Teatro della Tosse, Genova, r.: Aldo Trionfo
 1982 Veszprémi Petőfi Színház, r.: Sík Ferenc
 2006 Gózon Gyula Kamaraszínház, r.: Sipos Imre
Lélegzetvisszafojtva
 1970 Irodalmi Színpad, r.: Bozóky István
 2007 Főnix Színházi Műhely, r.: Bicskei Kiss László
Nero játszik – a fenevad hét komédiája
 1968 Madách Színház, r.: Kerényi Imre
Ők tudják, mi a szerelem
 1959 Pesti Színház, Bartók-terem, r.: Ádám Ottó
 1993 Nemzeti Színház, r.: Sík Ferenc
 1999 Zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház, r.: Hubay Miklós
Római karnevál

1967 Miskolci Nemzeti Színház, r.: Nyilassy Judit

1983 Váci Művelődési Központ, r.: Nyilassy Judit

Színház a Cethal hátán

1973 Nemzeti Színház, r.: Major Tamás

1995 Gyulai Várszínház, r.: Iglódi István

Tűzet viszek

1970 Kaposvári Csiky Gergely Színház, r.: Laczkó Mihály

1972 Thália Stúdió, r.: Kóváry Katalin

1980 Debreceni Csokonai Színház, r.: Balogh Gábor

1985 Játékszín, r.: Vámos László

1988 Nemzeti Színház, r.: Vámos László

1995 Ruttkai Éva Színház, r.: Nagy Miklós

2000 Ruttkai Éva Színház, r.: Nagy Miklós

A recepcióból

B. NAGY László, *Hősökkel és hősök nélkül* = Uő., *A teremtés kezdetén*, Szépirodalmi, Budapest, 1966, 371–377.

RÉZ Pál *beszélget Hubay Miklóssal* = ERKI Edit (szerk.), *Látogatóban. Kortárs magyar írók vallomásai*, Gondolat, Budapest, 1968, 300–307.

ABLONCZY László, *Arckép Hubay Miklósról*, Alföld, 1980/2., 52–57.

TÜSKÉS Tibor, *Hubay Miklós tanulmányai* = Uő., *Mérték és mű*, Szépirodalmi, Budapest, 1980, 222–226.

DOMOKOS Máttyás, *Magyar dráma – „csak tréfa”?* = Uő., *A pályatárs szemével*, Magvető, Budapest, 1982, 149–167.

KABDEBŐ Lóránt, *Hubay Miklós* = Uő., *A háborúnak vége*, Kozmosz, Budapest, 1983, 9–33.

TARJÁN Tamás, *Nemzeti dráma. Hubay Miklós* = Uő., *Kortársi dráma*, Budapest, 1983, 89–108.

ILLÉS Endre, *Egy magyar nyár* = Uő., *Halandók és halhatatlanok*, Szépirodalmi, Budapest, 1990, 471–473.

HARAG György, *A magyar dráma sorsfelelőse. A 75 éves Hubay Miklóssal beszélget Gálfalvi Zsolt*, *A Hét*, 1993/13., 8–9.

SZAKONYI Károly, *Hubay Miklós köszöntése 75. születésnapján*, *Tiszatáj*, 1993/8., 10–12.

BÓTA Gábor, *Kis formátumunk kora. Beszélgetés Hubay Miklóssal*, *A Hét*, 1995/33–34., 7.

ABLONCZY László, *Római karnevál* = Uő., *Megélt színház*, Püski, Budapest, 1998, 168–171.

GÁLFALVI Zsolt, *A sorsfelelős. Hubay Miklós 80. születésnapja*, *A Hét*, 1998/14., 7.

BLOKH Alexander, *Hódolat Hubay Miklósnak*, *A Hét*, 1998/18., 8.

SALVAT Richard, *Az első 80 év*, *A Hét*, 1998/18., 8.

POMOGÁTS Béla, *A drámaírás iskolája. Hubay Miklós drámaíró művészetének első korszaka*, Várad, 2001/7.

TALLIÁN Tibor, *Est-se que c'est l'opéra? (Petrovics Emil: C'est la guerre – Magyar Állami Operaház)*, *Muzsika*, 2001/4., 22.

CZIGÁNY Lóránt, *Üdítő józanság* = Uő., *Talpalatnyi senkiföldjén*, *Kortárs*, 2002, 297–304.

ÁCS Margit, *A dráma írása öröm. Hubay Miklós életmű-díja*, *Új Horizont*, 2004/6.

SZAKONYI Károly, *Az én koromban. A Hubay-életmű II. kötete*, *Új Könyvpiac*, 2005. február 10.

NÁDOR Tamás, *A tragikum szépsége. Hubay Miklóssal beszélget Nádor Tamás*, *Új Könyvpiac*, 2005. szeptember 9.

SZAKONYI Károly, *A fekete csalitban*, *Új Könyvpiac*, 2005. szeptember 9.

KRISTÓ NAGY István, *A Hubay-életmű – első fele (Hubay Miklós: Összegyűjtött drámák I–III)*, *Kortárs*, 2006/3., 77–82.

VILCSEK Béla, *Drámai életmű (Hubay Miklós: Összegyűjtött drámák, III. kötet – Gím a fekete csalitban)*, *Kortárs*, 2006/3., 83–91.

SPIRÓ György, *Hubay Miklós és a „jól megcsinált darab”*, *Holmi*, 2007/7., 871–875.

Body 2

